MINISTERIE VAN LANDBOUW EN VISSERIJ

Directie Akker- en Weidebouw

HET GEZINSBEDRIJF IN DENEMARKEN

Verslag van een studiereis van 13-22 juni 1961

Ir. W.P.M. Corstiaensen

Instituut voor Landbouwtechniek en Rationalisatie

Ir. P.H.J. Everts

Rijkslandbouwconsulent te Purmerend

Ir. T.S. Huizinga

Rijkslandbouwconsulent te Tiel

Ir. A. Vedder

Rijkslandbouwconsulent te Assen

NIEUWE BEDRIJFSSYSTEMEN IN DE LANDBOUW

Mededeling nr. 5 november 1961

INHOUDSOPGAVE

		Blz.
Inleiding		3
I.	Algemeen	4
II.	De arbeid in de Deense landbouw	5
	De arbeidskrachten	5
	Mechanisatie in het veld	6
	Samenwerking bij de mechanisatie	7
	De loonwerkers	7
	De kosten van de mechanisatie	8
	Mechanisatie in de gebouwen	8
	Bedrijfsvereenvoudigingen	9
	De arbeidsbehoefte	10
	Het arbeidsonderzoek	10
III.	De economie van het Deense kleine bedrijf	11
	Algemeen	11
	Bedrijfseconomisch onderzoek	11
	De uitkomsten der bedrijven	12
	De kosten op de bedrijven	13
	Arbeid en mechanisatie	13
	De bemesting	14
	Voedermiddelen	14
	Gebouwenkosten	14
	De opbrengsten	15
	Welke prijzen ontvangt de Deense boer?	15
IV.	Samenvatting en conclusies	17
Beschrijving van de bezochte bedrijven in Denemarken (Bijlagen 1 t/m 11)		

INLEIDING

Op uitnodiging van de Directeur Akker- en Weidebouw hebben de Rijkslandbouwconsulenten ir. T.S. Huizinga, ir. A. Vedder, ir. P.H.J. Everts, alsmede ir. W.P.M. Corstiaensen van het I.L.R. , een studiereis gemaakt naar Denemarken.

Het doel van de reis was de bestudering van de arbeid en de economie van het gezinsbedrijf. In overleg met Jhr.ir.G. van Suchtelen — landbouwattaché van Nederland in Kopenhagen — en zijn medewerker ir. D. Miedema is een programma opgesteld.

De studiereis is begonnen met een gesprek met de heer Jensen, arbeidsspecialist op het Land Økonomisk Driftsbureau te Kopenhagen. Daarnaast zijn vele gesprekken gevoerd met landbouwconsulenten en zijn diverse bedrijven op Seeland en Jutland bezocht. Daar de meeste van hen in dienst waren van de Husmands-Foreninger, zijn voornamelijk kleinere gezinsbedrijven bezocht.

Opvallend was de grote gastvrijheid bij de ontvangst en de bereidwilligheid om velerlei gegevens te verstrekken.

Voor de medewerking bij de voorbereiding van de reis, het vaststellen van het programma en de uitvoering ervan, zijn wij velen dank verschuldigd.

I. ALGEMEEN

Gezien hetgeen reeds elders is gepubliceerd, kan een algemene beschrijving van de Deense landbouw hier achterwege blijven. Ter vergelijking is het goed te weten dat Denemarken ca. 4,5 miljoen inwoners telt.

Ten aanzien van het klimaat kan opgemerkt worden dat de teelt van wintertarwe — financieel aantrekkelijker dan die van gerst — minder plaatsvindt door het grotere risico in de winter.

Op Seeland werd op één plaats de teelt van voedersuikerbietenzaad aangetroffen, waarbij de zaai plaatsvond onder dekvrucht van gerst. De jonge bietjes overwinterden op het veld. In de afgelopen zeven jaar waren ze één maal uitgevroren.

De nachten zijn — ook in de zomer — koeler dan in ons land, wat een gunstige invloed kan hebben op de ventilatiemogelijkheden en de temperatuurbeheersing in de stallen.

II. DE ARBEID IN DE DEENSE LANDBOUW

De arbeidskrachten

Volgens een opgave van het Landøkonomisk Bureau was het aantal betaalde medewerkers in de landbouw per 1 juli 1950 en 1960 als volgt.

		1 juli 1950	1 juli 1960
Inwonend personeel	mnl.	116 800	78 400
	vrl.	56 500	26 500
Vaste landarb.	mnl.	17 700	14 400
	vrl.	5 400	2 300
Losse landarb.	mnl.	15 100	5 600
	vrl.	2 800	900
Totaal		214 300	128 100

Tot het inwonend personeel zouden in 1960 ook behoren de ca. 43 000 boerenzoons en -dochters die in de landbouwbedrijven meehelpen.

Uit de gegevens per 1 juli 1950 en 1 juli 1960 blijkt een sterke daling van het aantal medewerkers in de landbouw. Het sterkst heeft deze daling plaatsgevonden bij het inwonend personeel. Het aantal vaste landarbeiders is in 1960 vergeleken met 1950 ook nogal gedaald. Deze daling heeft echter pas de laatste twee jaren plaatsgevonden, evenals die bij de losse arbeiders. Men heeft niet de verwachting dat de daling van het aantal medewerkers in de landbouw in de komende jaren zal ophouden. Het zullen vooral de grotere bedrijven zijn die hiervan de gevolgen moeten dragen.

Als oorzaken voor de afvloeiing worden dezelfde opgegeven als in Nederland, t.w. lagere lonen, de onaantrekkelijkheid van het beroep en de geringere promotiekansen.

Op de vraag of aan de vakopleiding van de landarbeiders aandacht werd besteed, kwam naar voren dat er wel iets aan gedaan werd van de zijde van het onderwijs. Contacten met de voorlichtingsdiensten waren echter niet te bespeuren.

De arbeidstijden van de landarbeiders zijn evenals in ons land wettelijk geregeld. Van de arbeidstijden der boeren kregen we de meest uiteenlopende gegevens. Op diverse bedrijven werd gesteld dat de boer in de zomer acht en in de winter vijf uur per dag werkte. Anderzijds werd vernomen dat de boer op vele bedrijven wel zestien uur per dag maakt.

Op zaterdagmiddag waren op Seeland nog heel wat mensen in de bieten aan het werk, terwijl rond Korsör ook op zondag druk werd gewerkt.

Mechanisatie op het veld

Op het eigen bedrijf

Tot nu toe heeft men het werk op het land als het meest tijdvragende gezien.

Bij het verdwijnen van veel arbeidskrachten zijn vooral de veldwerkzaamheden gemotoriseerd en gemechaniseerd. Ook op zeer veel kleine bedrijven is een trekker aangeschaft. In veel gevallen heeft men z'n keuze laten vallen op gereviseerde tweedehands benzine-trekkers. Van de 88 bedrijven < 8 ha waarvan in Roskilde een boekhouding werd bijgehouden, hadden 35 een trekker. Van de 66 bedrijven van 8-11,90 ha waren dit 51. Men heeft echter niet alleen een trekker aangeschaft maar ook allerlei machines.

Een beeld van de aanschaffing van trekkers is te zien in de volgende tabel, welke de ontwikkeling van het aantal trekkers en paarden op de land- en tuinbouwbedrijven te zien geeft. Hierbij zij opgemerkt dat de oppervlakte cultuurgrond in Denemarken ca. 20% groter is dan in Nederland, terwijl het aantal bedrijven ca. 10% kleiner is.

	Denemarken		Nederland	
	trekkers	paarden	trekkers	paarden
1948	6 885	406 000	6 500	260 000
1952	32 407	346 000	30 700	204 000
1954	51 345	305 000	40 000	198 000
1956	68 496	250 000	54 900	180 000
1958	85 988	204 000	66 100	162 000
1960	110 710	146 000	81 700	158 000

In 1948 hadden beide landen evenveel trekkers, maar het aantal paarden was in Denemarken toen veel groter. Volgens inlichtingen was het aantal paarden zoveel groter omdat men op alle gronden zeker twee paarden nodig had om het ploegwerk te verrichten.

Al worden de tuinbouwtrekkers meegeteld, dan nog blijft het aantal trekkers in Nederland belangrijk achter bij dat in Denemarken.

Het is wellicht verwonderlijk dat er zo'n sterke motorisatie en mechanisatie heeft plaatsgevonden en men kan zich afvragen of de kosten er ook uitkomen. Uit de boekhoudingen van de Sjaellands Husmandforeninger zijn hieromtrent wel enkele gegevens te halen.

Bedrijfsgrootte	5-8 ha		8-12 ha	
Trekker	met	zonder	met	zonder
Aantal bedrijven	59	92	66	36
Gem. oppervl. in ha	6,5	6,5	9,2	9,6
Machinekosten (incl. loonwerk)	377	200	348	199
Totale kosten/ha	4341	3828	3925	3598
" opbr. /ha	4408	3875	4155	3671
Gezinsinkomen/ha na aftrek van 5% rente van het in onroerend goed geïnvesteerde kapitaal	1058	1003	1024	814

Alle kosten en opbrengsten zijn gegeven in D.Kr.; 1 D.Kr. = ca. *f* 0,52.

Op de trekkerbedrijven zien we meer machinekosten maar ook een grotere geldopbrengst dan op bedrijven zonder trekker. De kosten zijn er uiteindelijk wel uitgekomen. Men kan zich de vraag stellen of deze geldopbrengst zonder deze eigen mechanisatie, t.w. door rationalisatie en dus met minder kosten, ook verhoogd had kunnen worden.

De vraag of men door moet gaan zelf allerlei machines aan te schaffen, houdt ook in Denemarken de boeren steeds bezig.

Samenwerking bij de mechanisatie

Op verschillende kleine bedrijven bleek dat men contact gezocht had met de buren over de gezamenlijke aanschaffing van werktuigen. Meerderen gebruikten een trekker of andere werktuigen samen met één of meer buren. Op diverse plaatsen werd de planteziekten- en onkruidbestrijding uitgevoerd door de landbouworganisatie ter plaatse.

Bij alle vormen van samenwerking dacht men vooral aan het gezamenlijk gebruik van de grote dure machines.

Werktuigencoöperaties zijn er in Denemarken in totaal ca. 15. Naast allerlei kleinere werktuigen exploiteerden deze ieder ca. 10 trekkers en ca. 6 maaidorsers. In alle gevallen hadden deze coöperaties een bedrijfsleider in dienst.

De loonwerkers

Ook in Denemarken is behoefte aan meer arbeidsbesparende machines zoals maaidorsers, maaikneuzer, hooipersen enz. Sinds enige tijd heeft deze behoefte de ontwikkeling van het loonbedrijf gestimuleerd. Voorheen was het loonbedrijf hier loondorsbedrijf. Dit type bedrijf wordt in Denemarken het machinestation genoemd.

Op praktisch alle bezochte kleinere bedrijven werd de loonwerker in meerdere of mindere mate ingeschakeld. De kosten hiervoor komen ook in praktisch alle boekhoudingen voor. Volgens onze inlichtingen zouden er op Seeland ca. 100 loonwerkers zijn en op Jutland ca. 200. Ook door diverse boeren wordt in heel Denemarken nog loonwerk gedaan voor hun collega's. Op Jutland schatte men dit aantal op ca. 300.

Het loonbedrijf dat wij bezocht hebben werd als één van de grootste aangemerkt. De tarieven werden op Seeland vastgesteld door het Bestuur van de Bond van Loonwerkers. Bij deze vaststelling wordt zowel met de tijd als met de te bewerken oppervlakte rekening gehouden. Hoe dat elders gebeurde, kon niet vastgesteld worden. Wel is gebleken dat de tarieven van de loonwerkers en die van de werktuigencoöperaties elkaar weinig ontlopen. Op Jutland werken enkele coöperaties en loonwerkers vrij nauw samen bij de uitvoering van het werk.

De loonwerker wordt in Denemarken niet gezien als leverancier van een machine met chauffeur of machinist alleen. De loonwerker zorgt nl. voor een volledige arbeidsbezetting bij de verschillende werkzaamheden, b.v. bij het dorsen.

Het schijnt dat de loonwerkers minder problemen hebben om aan personeel te komen dan de boeren. De arbeidsduur is op het loonbedrijf wel langer, maar de verdiensten zijn ook hoger. Op het

bezochte loonbedrijf werkten bovendien regelmatig 4-5 mensen die zelf ook een klein boerenbedrijf hadden. Daarbij kon in de oogsttijd personeel aangetrokken worden uit gemeentediensten, waar de uitvoering van verschillende werken — b.v. aan de wegen — tijdelijk werd stopgezet.

Uiteraard wordt de hulp van de loonwerker het meest ingeroepen voor de inschakeling van grote machines. Op het bezochte loonbedrijf voelde men er weinig voor om allerlei kleine werktuigen aan te schaffen, tenzij men alle veldwerkzaamheden aan de loonwerker zou overlaten. De boeren vragen voor een steeds groter wordend aantal werkzaamheden de hulp van de loonwerker. In een klein aantal gevallen kwam het al voor dat de loonwerker alle veldwerkzaamheden moest uitvoeren.

Tot slot kan worden opgemerkt dat de loonwerker niet alleen ingeschakeld wordt op de kleinere, maar ook op de grotere bedrijven.

De kosten van de mechanisatie

Uit de boekhoudingen komt naar voren dat de kosten van het eigen machinepark op de bedrijven van 10 ha met een trekker ongeveer 300 D.Kr. (= ƒ 156)/ha bedragen. Op de gemengde bedrijven in Nederland met een trekker zullen deze kosten echter niet ver van de 300 gld./ha blijven. Voor dit grote verschil zijn diverse oorzaken aan te wijzen.

Vooral moet vermeld worden dat vele kleinere bedrijven met tweedehands benzinetrekkers werken. Deze zijn goedkoop in onderhoud en brandstof omdat de landbouw belastingvrije benzine kan kopen voor 34,35 D.Kr./100 liter. Deze wijze van subsidie schijnt de Deense staat ca. 100 000 000 D.Kr. per jaar te kosten.

Ook de kosten van verschillende werktuigen liggen in Denemarken wat lager dan in Nederland, al ontlopen de prijzen elkaar niet veel, behalve die van de installatie voor machinaal melken nl. 2400 D.Kr. tegen 2000 gld. voor een installatie voor 18 koeien. Bij dit laatste moet echter opgemerkt worden dat in Denemarken steeds op stal gemolken wordt zodat men geen weide-installatie aan behoeft te schaffen.

Ten slotte moet vermeld worden dat het eenvoudige bouwplan het aantal machines beperkt houdt. Bij de voederbietenteelt gebruikt men: een schoffelgarnituur onder of achter op de trekker, een kopschoffel en een bietenslee. Bij het ploegen gebruikt men een eenschaarploeg.

Mechanisatie in de gebouwen

In vrijwel alle rundveestallen kon mechanisch gemolken worden. Door de gunstige verkaveling werden de koeien ook in de zomer op stal gemolken.

De ventilatie in vrijwel alle bezochte varkensstallen, maar ook in de gezamenlijke rundvee- en varkensstallen, werd verzorgd door één of meer ventilatoren welke veelal onder in een ventilatiekoker aangebracht waren. In de meeste gevallen werden ze bediend via een thermostaat.

Mechanisch uitmesten of voederen werd op geen der bezochte bedrijven aangetroffen. Op een bedrijf met 10 koeien en 6-8 zeugen of 100 mestvarkens is dit ook niet rendabel. Ook op het bezochte nieuwe bedrijf waar plaats was voor 18 stuks vee en 96 mestvarkens, was geen afmestinstallatie aangebracht. Eén man zou het werk in de winter goed afkunnen. Ook op de bedrijven met 50 en 75 fokzeugen was geen sprake van mechanische mestafvoer en voedering. Op het eerste bedrijf wilde men het aantal fokzeugen opvoeren tot 120 stuks, welke door één arbeider verzorgd zouden worden. De zeugen werden voor het biggen in een zeugenkooi geplaatst, maar verder keek men er niet naar om.

Bij de inrichting van de gebouwen viel het op dat op vele kleine bedrijven de koeien en de varkens in één ruimte ondergebracht waren, waarbij al het rundvee in één of meer rijen stond. Op het bezochte nieuwe bedrijf vonden we een rij varkenshokken en een rij rundveestanden. Aan de kop van het gebouw bevonden zich de krachtvoederberging met maalmachine en de bietenbunker met een elektrisch aangedreven bietenmolen. De beide laatste werktuigen kwamen op bijna alle bedrijven voor. Het hooi werd op zolder opgeslagen.

In diverse gebouwen werd binnen een silo aangetroffen, die van buitenaf met een blazer-hakselaar gevuld en van binnenuit geleegd kon worden.

Op vele bedrijven werden kleine dorsmachines aangetroffen. Men dorste direct van het veld. De dorsmachine stond zo opgesteld dat het graan direct met een elevator op de zolder gebracht kon worden. Ook de stropakken werden direct op de plaats gebracht.

Uit het feit dat er weinig belangstelling bestaat voor moderne bedrijfsinrichtingen mag men evenwel niet afleiden dat aan het bouwen weinig aandacht besteed wordt. Opvallend sterk was op de bezochte bedrijven de aandacht welke de boeren hadden voor de bouwtechnische zijde van de isolatie en ventilatie van de stallen.

Op een landbouwschool welke bezocht werd, was t.b.v. het onderwijs in boerderijbouw een uitgebreide collectie voorbeelden over isolatie en ventilatie van gebouwen aanwezig.

Bedrijfsvereenvoudigingen

Momenteel kan van de Deense bedrijven gezegd worden dat er een grote mate van uniformiteit bestaat in het produktieplan. 88% van alle bedrijven heeft melkkoeien, 89% varkens en 80% kippen. Ook het bouwplan vertoont een grote eenvormigheid. Er zijn echter ook wel verschillen in diverse grootteklassen t.a.v. de mate waarin bepaalde bedrijfsonderdelen bijdragen in het inkomen. Naarmate de bedrijven groter worden dragen de varkens b.v. meer bij in het inkomen en het melkvee minder.

Algemeen verwacht men dat de melkveehouderij zich meer en meer zal verplaatsen naar de kleinere bedrijven. Op verschillende van de bezochte kleine bedrijven werd ook door de boer verteld dat hij meer melkvee wilde gaan houden. Hiervoor zou het areaal kunstweiden uitgebreid worden ten koste van de granen.

Het verwonderlijke was dat nergens gesproken werd over een inkrimping van het areaal voederbieten. Het oogsten vormde nergens een probleem, terwijl het werk aan het dunnen en schoonhouden niet bezwaarlijk gevonden werd. Ook het werk voor het voederen van de bieten vond men geen bezwaar. Men streefde er zelfs naar om het hele jaar door bieten te kunnen voeren. Op diverse bedrijven vervoederde men tot augustus de oude voederbieten; daarna kregen de dieren nieuwe bieten welke per dag geoogst werden.

Op de grotere bedrijven wil men meer gaan in de richting van de vleesproduktie.

Ten aanzien van de pluimveehouderij werd opgemerkt dat het aantal bedrijven met pluimvee daalde. Het aantal kippen per bedrijf steeg, maar zou nog veel sterker stijgen.

De arbeidsbehoefte

De arbeidsbehoefte wordt zeer sterk beïnvloed door de gunstige verkaveling: het land ligt vrijwel steeds dicht bij de boerderij. Ook de grondsoort, welke alle machinale bewerkingen mogelijk maakt, het ontbreken van sloten en het eenvoudige bouwplan, hebben een gunstige invloed.

Volgens de Deense gegevens uit het Arbeidsonderzoek vraagt een bedrijf van 10 ha (met 5 ha zomergerst, 2½ ha bieten en 2½ ha kunstweiden, waarvan 1 ha gehooid wordt) ca. 900 manuren aan veldwerkzaamheden. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat de gerst tegen onkruid gesproeid wordt en met de maaidorser geoogst. De oogst van de bieten geschiedt met behulp van de kopschoffel en de bietenslee, terwijl het schoonhouden vergemakkelijkt wordt door de aard van de grond.

Een deel van de arbeid op het veld wordt geleverd door de boerin en tijdens de oogst ook nog wel eens door een losse kracht.

Voor de boer blijft daarnaast de taak om de 10-12 melkkoeien * het jongvee en de 6-8 zeugen of de ca. 100 mestvarkens te verzorgen. Velen denken er dan ook over om de melkvee- en varkensstapel verder uit te breiden.

Het arbeidsonderzoek

Aan het Landøkonomisk Drifts Bureau te Kopenhagen werken twee krachten aan het arbeidsonderzoek. Op een 25-tal bedrijven over geheel het land verspreid, worden arbeidsdagboeken bijgehouden. Hieruit worden arbeidsnormen berekend. De laatste publikatie was van 1955. Studies van arbeidsmethoden worden niet verricht.

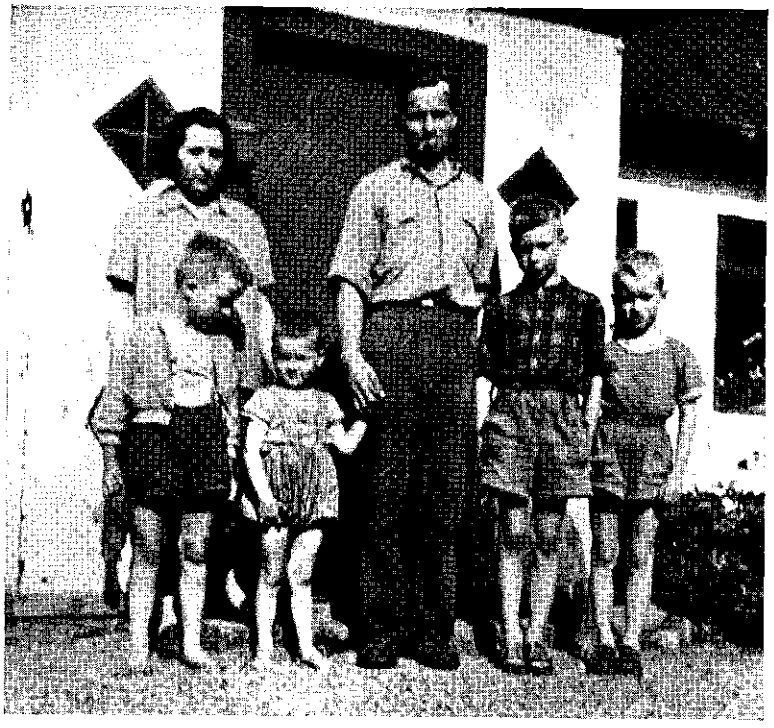
* In Denemarken komen veelal ook de akkerbouwgewassen als gerst beschikbaar aan de veehouderij, vandaar de schijnbaar hoge veedichtheid per ha grasland.

1. Het woonhuis van dit kleine bedrijf ligt verscholen achter een voor het Deense landschap zo typerende bomengroep

2. Een volkshogeschool, waar vele jongelui enige tijd, soms enkele jaren, uitgebreide cursussen volgen in algemene ontwikkeling waarbij de landbouw op de voorgrond staat

3. Het gezin Larsen in Lejre. Enkele jaren geleden heeft deze kleine boer het bedrijf gekocht; als eerste verbetering ziet hij zich de modernisering van de woning

4. Het rollend transport op het 11 ha grote bedrijf van Josiassen (ca. 70 zeugen en jaarlijks ca. 1000 biggen) geschiedt met een speciaal meelwagentje; dit is in drie vakken verdeeld ten behoeve van verschillende voedersoorten. Zelfs nog een extra kist is aanwezig. Met één gang kunnen dus alle voedermiddelen langs de voedertrogge worden gereden

5. Op het bedrijf van Josiassen is ook een maaikneuzer aanwezig. Deze wordt dagelijks gebruikt voor het oogsten van groenvoeder voor de zeugen

III. DE ECONOMIE VAN HET DEENSE KLEINE BEDRIJF

Algemeen

Het is niet eenvoudig om een juist inzicht te verkrijgen in de reële economische situatie van de Deense boer. Vergeleken met ons land zijn de gezinnen er kleiner. De sociale voorzieningen gelden gelijkelijk voor alle Denen en worden betaald via de belastingen. Daarnaast leek ons de belastingdruk in Denemarken minder zwaar, terwijl de fiscale afschrijvingen niet gelijk zijn aan de in Nederland geldende. Voor de werktuigen werd tot 30% per jaar afgeschreven en voor de gebouwen 3½%.

De rente welke de boer in Denemarken moet betalen voor geleend geld ligt nogal wat hoger dan in Nederland. Voor korte leningen moet 7-8% rente betaald worden, terwijl voor langlopende leningen het rentepercentage op 5-6% ligt.

Het landbouwkredietwezen is in Denemarken lang niet zo sterk ontwikkeld als in Nederland. De overheid tracht dit echter wel wat tot ontwikkeling te brengen. De hoofdoorzaak van de hoge renten is echter gelegen in de vaststelling van het rentepercentage door de overheid, die een te grote investering wil afremmen.

Voor een beginnende jonge boer wordt de financiering er niet gemakkelijker op. Volgens opgave zou de geldbehoefte van een beginnende boer als volgt gedekt worden:

40 % van de waarde in een langlopende lening tegen 5-6 %
30 % van de waarde in een kortlopende lening tegen 7-8 %
15 % van de familie tegen 6-8 %
15 % eigen geld.

In een aantal gevallen, vooral bij de vestiging van nieuwe bedrijven of bedrijfsvergroting, kan men echter geld lenen van de overheid. De rente bedraagt dan 4 à 4½ %.

De beoordeling van de financiële situatie op diverse bedrijven wordt ook nog bemoeilijkt door de inflatie welke zich aldaar voltrekt. Bedrijf nr. 4 (zie bijlagen) is in 1956 gekocht voor 85 000 D.Kr. In 1961 werd de verkoopwaarde gesteld op 125 000 D.Kr. Dezelfde boer had in 1949 zijn eerste bedrijf gekocht voor 39 000 D.Kr. en dit in 1956 verkocht voor 90 000 D.Kr. Er werden evenwel nogal klachten gehoord over de financiële uitkomsten. De bezochte kleine bedrijven waar een behoorlijke produktie gehaald werd maakten echter een goede indruk.

Bedrijfseconomisch onderzoek

In Kopenhagen is gevestigd het Dansk Landøkonomisk Drifts Bureau dat betaald wordt door de overheid en bestuurd wordt door overheid en bedrijfsleven.

Het onderzoek geschiedt aan de hand van bedrijfseconomische boekhoudingen welke gevraagd en verkregen worden van de bedrijfseconomische bureaus der organisaties. Het Bureau in Kopenhagen houdt zelf geen boekhoudingen bij.

Het bijhouden van fiscale boekhoudingen welke ook voor bedrijfseconomische doeleinden gebruikt worden, wordt door de overheid via subsidies gestimuleerd.

In Roskilde bedroeg het budget van het bedrijfseconomisch bureau van de organisatie van de kleine boeren 147 000 D.Kr. De overheid droeg hieraan voor 30 000 D.Kr. bij. De kosten van een boekhouding bedroegen voor een bedrijf van 8 ha ca. 150 D.Kr. In totaal hadden op Seeland 573 boeren een bedrijfseconomische boekhouding.

t.w.	35	< 5 ha
	212	5--8 ha
	143	8-12 ha
	98	12-20 ha
	85	> 20 ha

Uit de boekhoudingen van dit en andere bureaus over geheel Denemarken wordt een keuze gedaan voor bewerking in Kopenhagen. Aan de hand van hieruit verkregen cijfers wordt de garantieprijs voor tarwe, rogge en suikerbieten vastgesteld, evenals de rente van de leningen welke door de staat aan een aantal boeren worden verstrekt.

De uitkomsten der bedrijven

Van diverse zijden werden ons veel gegevens verstrekt over de bedrijfseconomische resultaten. In onderstaande tabel staan een aantal gemiddelde bedrijfsuitkomsten vermeld over het jaar 1959/60. (De betreffende geldsbedragen zijn gegeven in D.Kr.)

Oppervlakte ha	1-5	5-8	8-12	12-20	20-60 ha
Aantal bedrijven	35	212	143	98	85
Gemidd. oppervlakte	3,9	6,5	9,6	15,2	29,6
Kapitaal in vaste eigendom/ha	9968	8152	7040	6783	5941
Bruto-opbr./ha	4834	4131	3909	3572	2844
Kosten/ha	4897	4091	3769	3364	2606
Netto-overschot	- 63	+ 40	+140	+208	+238
Gezinsink. totaal	4321	6305	8602	10442	14267
5 % van in onroerend goed geïnvest. kapitaal reeds gereserveerd	1765	2567	3283	4712	7726

Het loon van de industrie-arbeider bedroeg voor een niet gespecialiseerde 10-12 000 D.Kr. en voor een gespecialiseerde 12-14 000 D.Kr. In veel bedrijven is de loonvorming gebaseerd op akkoordloon.

Het gemiddelde loon op het bezochte loonbedrijf bedroeg ca. 14 000 D.Kr. per vaste arbeider. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat de mensen daar veel uren maken.

Gezien deze cijfers liggen de bedrijfseconomische inkomsten van deze boeren — in ieder geval die met een bedrijf tot 10 ha — beneden dat van een vaste landarbeider. Zijn loon bedraagt ca. 200 D.Kr. per week.

Van de kleinste bedrijven werd gezegd, dat vele boeren, zeker op Seeland, ook buiten het bedrijf gingen werken. Volledige afvloeiing verwachtte men niet, daar de kosten van het levensonderhoud in de stad aanmerkelijk hoger zijn dan op het platteland.

Uit de verstrekte gegevens blijkt ook dat de inkomens op bedrijven van gelijke grootte evenals in ons land zeer sterk uiteenlopen. Verschillen in gezinsinkomen van 1000 D.Kr./ha en meer komen meermalen voor. Zo vindt men bedrijven van ca. 10 ha met een gezinsinkomen, na aftrek van 5% rente van het kapitaal (t.w. gemiddelde handelswaarde over 20 jaar) van 15-17.000 D.Kr.

Van de bedrijven met goede uitkomsten hebben verschillende een of andere produktietak sterk uitgebreid. De bezochte bedrijven behoorden, gezien de uitkomsten zeker tot de betere groep. Ook zonder de uitkomsten viel dit te constateren aan de levensstijl van het gezin. Opvallend was echter wel dat verschillende er sterk over dachten de produktie in één of andere vorm verder uit te breiden.

De tot nu toe door het bedrijf gevraagde arbeid was onvoldoende om één man volledig werk te geven. Hierbij moet bedacht worden dat de gebouwen zeker niet zo doelmatig mogelijk ingericht zijn.

De kosten op de bedrijven

In onderstaande tabel staan enkele kosten per ha van de reeds eerder genoemde bedrijfsgrootteklassen vermeld (de geldsbedragen in D.Kr.).

Grootteklasse	1-5	5-8	8-12	12-20	20-60 ha
Aantal bedrijven	35	212	143	98	85
Gemidd. grootte in ha	3,9	6,5	9,6	15,2	29,6
Totale kosten	4897	4091	3769	3364	2606
Loon vreemde arb.kr.	161	83	95	281	298
Gezinsarb.	1621	1325	1098	789	505
Voedermid. totaal	1364	1192	1123	906	592
Kunstmest	105	123	132	134	144
Werkt. + loonwerk	327	288	300	277	272
Gebouwen (afschr.	271	195	170	156	118
Gebouwen (rente					
Belasting op eigendom	124	129	123	136	138

Arbeid en mechanisatie

De arbeidskosten maken op nagenoeg alle bedrijven rond 30% van het totaal uit. Naarmate de bedrijven groter worden stijgen de kosten van het vreemde personeel. Opvallend is wel dat op vrijwel alle bedrijven van 1-20 ha toch loon betaald wordt aan vreemde arbeidskrachten.

Wat het loon zelf betreft, kan verwezen worden naar hetgeen hiervoor is vermeld. Ten aanzien van de mechanisatie kan verwezen worden naar hoofdstuk II.

De bemesting

De bemestingskosten zijn relatief en absoluut veel lager dan in ons land. Omgerekend in guldens variëren deze kosten van 55-75 gld./ha op bedrijven van 1 - ca. 25 ha. Het zeer grote verschil wordt slechts voor een klein deel verklaard uit prijsverschillen.

	Denemarken in gld.	Nederland
Kalksalpeter	15,03	18,90
Superfosfaat (18 %)	10,20	12,80
Kalizout	14,20 (50%)	13,40 (40%)

De hoeveelheden kunstmest welke in Denemarken gebruikt worden liggen aanmerkelijk lager dan in ons land. Op gerst strooide men 300 kg kalksalpeter; was er echter als ondervrucht klaverkunstweide ingezaaid, dan strooide men ca. 150 kg kalksalpeter. Van kali en super worden 200-300 kg/ha gestrooid. De hakvruchten krijgen bovendien een grote gift stalmest. Het grasland krijgt 200-300 kg kalksalpeter/ha/jaar.

Voedermiddelen

Een vergelijking met de kosten in Nederland is niet mogelijk omdat in de post voedermiddelen al het voer voor rundvee, varkens en kippen begrepen is.

Men koopt nogal veel enkelvoudige voeders welke op het bedrijf gemengd worden, terwijl de eigen gerst op het bedrijf gemalen wordt en met kernvoer gemengd. Door de lage gerstprijzen t.w. ca. 40 D.Kr./100 kg kan het voer goedkoop zijn. Een varkensvoeder met 11 % vre kost ca. 50 D.Kr./100 kg op de boerderij.

Ten aanzien van het voederverbruik werd enkele malen getoond dat men bij varkens rekent op een gemiddelde van 3 voedereenheden per kg groei. De voederkosten zouden dan tot een levend gewicht van 90 kg bij een begingewicht van 20 kg 70 x 3 x 0,50 = 105 D.Kr. bedragen.

Uit berekeningen van het Landøkonomisk Driftsbureau over het voederverbruik bij het rundvee kan vastgesteld worden dat dit ca. 800 kg krachtvoer per koe bedraagt. De kosten bedragen inclusief de gebruikte melkprodukten ca. 400 D.Kr./koe.

Gebouwenkosten

De bouwkosten liggen in Denemarken aanmerkelijk lager dan in ons land. Bedrijf* nr. 9 is in 1960/61 gebouwd voor de totaalprijs van 100 000 D.Kr. waarin ook begrepen een bedrag van 10 000 D.Kr. voor de aanleg van waterleiding in huis en stal en die van de drinkbakjes. In deze 100 000 D.Kr. zitten ook de kosten van het woonhuis, dat voorzien was van een centrale verwarming, badkamer, waskelder enz. De prijs van een dergelijk woonhuis zou reeds ca. 40 000 D.Kr. bedragen.

Opvallend was dat veel onderdelen van de gebouwen pre-fabricated in de handel waren. Bovendien werden voor de dakbedekking zeer veel asbestgolfplaten gebruikt, terwijl de daken ook lager zijn dan in Nederland.

---

* Zie bijlage nr. 9

De opbrengsten

Van de bedrijfsgroottcklassen waarvan in het voorgaande ook enkele kosten vermeld zijn, volgen hier de opbrengsten/ha van diverse produktietakken (Geldsbedragen in D.Kr.)

Grootteklasse	1-5	5-8	8-12	12-20	20-60 ha
Aantal bedrijven	35	212	143	98	85
Gemidd. oppervlakte	3,9	6,5	9,6	15,2	29,6
Tot. opbrengst waarvan	4834	4131	3909	3572	2844
melk	1519	1343	1229	986	684
verk. rundvee	513	450	480	386	323
biggen	309	219	168	125	45
mestvarkens	945	1336	1308	1365	1092
pluimvee	901	430	336	284	129
verk. gewassen	499	248	290	359	515

Uit deze gegevens komt naar voren dat het aandeel van de melkveehouderij in de totaalopbrengst afneemt naarmate de bedrijven groter worden. De belangrijkheid van de varkenshouderij neemt dan eerder toe.

De pluimveehouderij is alleen van enige betekenis op de kleinste bedrijven.

Uit de tabel blijkt ook dat de rundvleesproduktie op al deze bedrijven van ongeveer dezelfde betekenis is. Het zijn vooral mestkalveren waaruit de inkomsten verkregen worden.

De verkoop van akkerbouwprodukten is volgens deze gegevens vooral van belang op de grotere bedrijven. Het merendeel van de inkomsten wordt gevormd door de verkoop van granen. Op de kleinste bedrijven komen de inkomsten van het bouwland uit verkoop van bijzondere gewassen.

Welke prijzen ontvangt de Deense boer?

Voor zover ons bekend ontvangt de boer sinds 1961 voor enkele produkten een vastgestelde prijs, t.w.

voor tarwe 50 D.Kr./100 kg
rogge 50 D.Kr./100 kg
suikerbieten 85 D.Kr./1000 kg

Voor andere produkten konden de volgende min of meer recente prijzen achterhaald worden.

gerst 40 D.Kr./100 kg per 20 juni 1961
biggen 82 D.Kr./stuk gemiddelde over 1959/60
eieren 3,03 D.Kr./kg " " "
mestvarkens 1e kl. 3,87 D.Kr./kg gesl.gew. gemid.boekj. 59/60
slachtkoeien 1e kl. 2,14 D.Kr./kg lev. gew. " " "
melk 0,39 D.Kr./kg " " "
ondermelk 0,13 D.Kr./kg

Volgens de prijsnoteringen per 20 juni 1961 bedroeg de prijs voor baconvarkens per kg geslacht gewicht als volgt:

extra klasse	4,20 D.Kr./kg
1e "	4,-- D.Kr./kg
2e "	3,70 D.Kr./kg

Deze prijzen gelden echter alleen bij een geslacht gewicht van 58-64 kg. Was het gewicht hoger dan vonden de hierna volgende kortingen plaats:

van 64	- 67 kg	0,20 D.Kr./kg
" 67,50	- 70 kg	0,40 D.Kr./kg
" 70,50	- 75 kg	0,50 D.Kr./kg

Bij een te laag gewicht werden eveneens kortingen toegepast.

van 58	- 57 kg	0,10 D.Kr./kg
" 57	- 56 kg	0,30 D.Kr./kg

Vooral op de gewichtsgrenzen werd zeer scherp gelet. Men kan uit deze gegevens wel concluderen dat de uitbetaling naar kwaliteit bij de varkens nogal wat meer invloed heeft op de prijzen dan in ons land.

Wanneer men de gemiddelde prijs beziet en bedenkt dat vele kosten lager liggen dan in ons land, hoeft men zich er niet over te verwonderen dat de varkenshouderij in Denemarken zo sterk in de belangstelling staat.

Men was echter wel bang dat de uitbreiding te ver zou gaan. Er werd ook al gesproken over een slachtpremie voor het afslachten van drachtige zeugen.

IV. SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Het aantal in de landbouw werkzame personen per 100 ha is in Denemarken kleiner dan in Nederland. De uitstekende verkaveling, de ligging van de bedrijven, de gemakkelijk te bewerken grond en het eenvoudige bouwplan hebben tot gevolg dat de arbeidsbehoefte voor eenzelfde bouwlandproduktie als in Nederland, in Denemarken lager ligt.

De mechanisatie is in Denemarken op het kleinere bedrijf verder ontwikkeld maar eenvoudiger van opzet dan in ons land. De jaarlijkse kosten laten echter zien dat deze mechanisatie in Denemarken door allerlei oorzaken niet duur is geweest. Bij een verdere mechanisatie zullen de boeren zeker proberen nieuwe wegen te zoeken om de kostenstijging tegen te gaan. Samenwerking en loonwerk hebben nu al veel aandacht.

Aan de mechanisatie in de gebouwen is op de kleinere maar ook op de grotere bedrijven nog weinig aandacht besteed, wanneer men althans de watervoorziening en de ventilatie buiten beschouwing laat. Men ziet het werk in het gebouw voor 10-12 melkkoeien en 8 zeugen of 100-200 mestvarkens nog niet als een probleem. Ook op de bedrijven met ca. 75 zeugen ziet men het werk in de stal niet te zwaar voor één man.

Het is niet onmogelijk dat het systeem koeien en varkens onder één dak en in één ruimte een gunstige invloed heeft op de arbeidsbehoefte.

Men kan echter niet zeggen dat het vraagstuk der produktiviteit per man geen aandacht heeft. Ook in de Deense landbouw wordt gestreefd naar vergroting der produktiviteit, waarmee in vele gevallen bedrijfsvereenvoudiging gepaard zal gaan.

Dat men bij een bedrijfsvereenvoudiging een, volgens Nederlandse begrippen zeer arbeidsintensief gewas als voederbieten wenst te behouden, is wel opmerkelijk. De waardering van dit voeder moet wel hoog zijn, maar de grondsoort laat een vergaande mechanisatie toe.

Het geheel van de produktie-omstandigheden in Denemarken heeft tot gevolg dat de arbeidsbehoefte aan manuren per ha er lager ligt dan in ons land.

Een beoordeling van de economische situatie van de Deense boer is niet eenvoudig. De verschillen in bedrijfsuitkomsten doen niet onder voor de in Nederland voorkomende. In Denemarken zijn de meeste boeren eigenaar van hun bedrijf, terwijl de Nederlandse gegevens gebaseerd zijn op vastgestelde pachtprijzen. Bij de berekening van het gezinsinkomen in Denemarken wordt eerst 5% van de gemiddelde verkoopswaarde van land en gebouwen over de laatste 20 jaar gereserveerd.

De kredietmogelijkheden zijn voor de landbouw in Denemarken niet gunstig. De gevraagde rente ligt vrij hoog. Voor een beginnende jonge boer is dit niet gemakkelijk.

Door de inflatoire tendenzen in de Deense economie stijgt de waarde van de bedrijven echter ieder jaar behoorlijk.

Het bedrijfseconomisch onderzoek in Denemarken geschiedt door bureaus van de boerenorganisatie welke door de overheid gesubsidieerd worden.

De inkomsten van de Deense bedrijven liggen op de kleinste veel lager dan het loon van een landarbeider. Op een bedrijf van 15 ha

liggen de inkomsten van de boer en de landarbeider gelijk. Er zijn echter ook zeer goed geleide bedrijven waar op 10 ha een gezinsinkomen van 15-17 000 D.Kr. gehaald wordt.

Opvallend was dat op de betere bedrijven gedacht wordt over een verdere uitbreiding van de produktie. De arbeidskosten maken ongeveer 1/3 van alle kosten uit. Het is verder opmerkelijk dat op vrijwel alle bedrijven van 1-20 ha waarvan bedrijfseconomische gegevens bekend zijn, vreemde arbeidskrachten meehelpen.

De bemestingskosten zijn, vooral door de lagere hoeveelheden, aanmerkelijk lager dan in ons land.

De kosten van de voedermiddelen zijn door de lage graanprijzen en het ontbreken van monopolieheffingen aanmerkelijk lager dan in Nederland. Het totale voederverbruik bij het rundvee blijkt ongeveer gelijk te liggen. Bij de varkensvoeding gaat men uit van drie voedereenheden per kg groei. Uit de prijsnoteringen is echter af te lezen dat men een laag geslacht gewicht wenst, waardoor het voederverbruik ook lager kan worden.

De gebouwenkosten liggen in Denemarken aanmerkelijk lager dan hier. Er wordt bij de bouw nogal wat gebruik gemaakt van pre-fabricated onderdelen.

Op de kleinste bedrijven komen de opbrengsten van het melkvee, de varkens en het pluimvee. Naarmate de bedrijven groter worden neemt de belangrijkheid van het pluimvee en het melkvee af, en dragen de varkens en de akkerbouwgewassen meer bij tot het inkomen.

Uit de gegevens omtrent de prijzen welke de Deense boer ontvangt voor zijn produkten, blijkt dat deze over de gehele lijn lager liggen dan in Nederland. De prijzen voor de varkens benaderen het dichtst de Nederlandse. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de boeren in Denemarken zoveel belangstelling tonen voor de varkenshouderij. Deze varkenshouderij staat bovendien, gezien de huisvesting, voeding, fokkerij en de kwaliteit op een hoog peil.

BIJLAGEN: BESCHRIJVING VAN DE BEZOCHTE BEDRIJVEN IN DENEMARKEN

1. Nielsen Hojby Huse Lejre (Roskilde)

Bedrijfsgrootte: 8 ha waarvan 51 % graan vnl. gerst
24 % voederbieten
25 % kunstweiden

Veestapel : 8 melkkoeien, 2 pinken, 1 kalf, Rood Deens vee
3 zeugen
50-60 mestvarkens per jaar
120 kippen
120 slachtkuikens

Inventaris : Verplegingstrekker David-Brown D2
Zaaimachine 2 m
Eenschaar-rondgaande ploeg
Eggen
Wiedgarnituur
Spuitmachine
Bietenslee
Hakselmachine voor de bietekoppen
Transporteur
Ruiters
Bietenreiniger-hakselmachine
Melkmachine

Arbeid : Boer, leeftijd ongeveer 55 jaar
Vrouw, incidenteel
Zoon, leeftijd ongeveer 18-20 jaar (niet volwaardig)
Loonwerker voor mestverspreiden
graanoogst
oogst van bietekoppen met maaikneuzer

Huishouding : Moderne keuken
Televisie
Moderne meubels
Centrale verwarming
Nieuwe auto

Gebouwen : Koeien in twee rijen
Varkens in een aparte stal - goede ventilatie
Silo voor bietekoppen in het gebouw

Opbrengsten : a. Melk per koe (naar de fabriek) 4240 kg met 4,38 % botervet
b. Bruto-opbrengst per ha 4633 D.Kr.
Onkosten 4325 "

Netto-overschot 300 D.Kr.
Gezinsinkomen 10000 D.Kr. na aftrek van het geïnvesteerde kapitaal

2. Björn Tjaereby Roskilde

Bedrijfsgrootte: 19 ha waarvan 33 % gerst
33 % gerst en voederbietenzaad als ondervrucht
34 % voederbietenzaad

Veestapel : 5000 - 6000 kippen Witte Leghorn en N.Hamps

Inventaris :
Tractor en maaibalk
Zaaimachine
Ploeg
Broedmachines

Arbeid :
Boer
1 man
1 meisje
Losse arbeid
Loonwerker voor mestverspreiden, graanoogst, zaadoogst

Opbrengsten :
Geen financiële gegevens bekend
Voederbietenzaad gemiddeld over 7 jaar 2000 kg
Opbrengstprijs varieert van 2 - 5 D.Kr./kg

Gebouwen :
Kippenhokken 8 x 33 m
Geen automatische voedering; geen mestinstallatie
Automatische ventilatie, drinkwatervoorziening

Verdere bijzonderheden :
Bedrijf is een vermeerderingsbedrijf en broeder voor kruisingen van genoemde rassen. Voorheen werden ook piepkuikens gemest.
Begint met produktiecontrole van de verschillende stammen van fokkers.

3. Larsen Rorup Maskincentral

Loonwerker voor groot aantal boeren. Straal van het werkgebied bedraagt 40 km

Personeel : 3 man vast
3 " in de winter extra
20 " in de zomer extra
(tijdens oogst wegwerkers in dienst)

Loon : Gemiddelde loon per vaste arbeider:
14000 D.Kr./jaar

Inventaris : 2 zelfrijdende 10 voets maaidorsers
1 getrokken maaidorser
4 zelfrijdende bijgehuurd van boeren

Trekkers: 3 Ford Dexta - 1 Mc.Cormick - 1 Bolinder - 1 Hanomag - 2 Jeeps - 1 Unimog

Sproeien: 2 spuitmachines - 1 vernevelaar - 1 helicopter in huur

Mestverspreiden: 4 wagens en Atlaskraan

Vervolgens 2 Taarup - 2 dorsmachines - 1 opraappers - 1 zaaimachine - 1 maaibalk - 1 zijaanvoerhark - 1 kunstmeststrooier - 1 voorlader grondschop - 1 ploeg, hakselmachine om hout te hakken.
2 voormaaiers, niet veel in gebruik

De nieuwwaarde van de inventaris bedraagt ca. 400 000 D.Kr.
De jaarlijkse investering ca. 100 000 D.Kr.
De bruto-jaaromzet ca. 350 000 D.Kr.

Gebruik van de machines:

1 Claas maaidorser	200 ha:	raapzaad, graszaad, suikerbietenzaad, gerst, tarwe
2 sprocimachines	2500 ha:	vrijwel alleen in granen
3 zwadmaaiers	400 ha.	

4. Hr. Larsen Osager Lejre

Bedrijfsgrootte: 5,7 ha waarvan 49 % graan vnl. gerst
25 % bieten
26 % gras en luzerne

Veestapel
8 melkkoeien, Rood Deens vee, rantsoenbeweiding
2 pinken
2 kalveren
5 mestkalveren
6 zeugen
50 biggen } per jaar
50 mestvarkens }
125 kippen

Inventaris :
½ trekker Ferguson
½ zaaimachine
½ binder
van het veld dorsen
1 dorsmachine
1/6 sproeimachine
Melkmachine
Transporteur
Kopschoffel
Bietenslee
Ruiters
Eenschaarploeg

Arbeid : Boer alleen (ca. 35 jaar) + event. burenhulp
Voor bieten opeenzetten en schoonhouden 100 mu/ha

Opbrengsten : Produktie vee 270 kg botervet gemiddeld

Bruto-opbrengst	7140	D.Kr./ha
Kosten	5947	" "
Netto-overschot	1193	D.Kr./ha
Arbeidsinkomen	14500	" "
Fiscaal ink.	9900	" "

Gebouwen : Koeien op 2 rijen
Varkens in aparte stal
Ventilatiekoker en ventilator + thermostaat 15-16 °C

Bijzonderheden : Waarde van het bedrijf 1956 85 000 D.Kr.
1961 125 000 D.Kr.

De melkveestapel zal de eerstkomende jaren uitgebreid worden tot 12 stuks, terwijl het aantal zeugen wordt uitgebreid tot 9 stuks. Het areaal graan wordt ingekrompen

Huishouding : Gezin met 4 kinderen
Aangelegd werd: Centrale verwarming
Heetwatervoorziening
Douche

5. Hr. Ilsö Ledreborg Avlsgård Lejre

Bedrijfsgrootte: 250 ha waarvan 50 % graan, ¼ gerst, ¾ tarwe
20 % raapzaad
8 % voederbieten
6 % kunstweide
4 % blijv. grasland
12 % luz.klaver, graszaad

Veestapel : 110 melkkoeien
80 st. jongvee
75 zeugen

Inventaris : Maaidorser met graantank
Zwadmaaier laat elders drogen
Bietenrooier
Maaikneuzer
Zwadlichter
Volledig ingericht voor alle werkzaamheden

Arbeid : vee 1 veeverzorger
3 verdere werkzaamheden
1 voor zeugen

veldwerk 4 in de winter
8 in de zomer

Gebouwen : Rundvee: Koeien op rijen in de breedte van de stal; machinaal melken - geen verdere mechanisatie, behalve schoonmaken en hakselen van voederbieten.
Twee torensilo's gevuld met blazer

Varkens: Varkensstapel in opbouw.
1 stal 68 x 10 m; 51 hokken voor zeugen
2 ventilatiekokers, 1 ventilator en thermostaat, muur- en raamventilatie.
Drinkbakjes - droogvoedermethode + 7 kg voederbieten
Waterleidingbuis en stroomdraadjes vormen afscheiding van hokken aan de voorkant
Door enkele buizen is een deel van de trog alleen voor biggen bereikbaar. In een hoek van de hokken was een warmtelamp aanwezig.

6. Pedersen Rode Salten

Bedrijfsgrootte: 7 ha waarvan 32 % graan vnl. gerst
32 % gras
30 % voederbieten
6 % luzerne

Veestapel : 10 melkkoeien Jerseys
3 pinken
7 kalveren
5 zeugen
50 biggen } per jaar
30 mestvarkens }
50 kippen
5 schapen

Inventaris : Trekker-sproeimachine
1 prd.maaimachine
1/3 zelfbinder
Zaaimachine
Wiedapparatuur
Eggen
Ploeg
Melkmachine
Van het veld dorsen of maaidorsen

Arbeid : Boer (ca. 45 jaar) alleen - geen loonwerk, sproeit voor anderen

Gebouwen : Varkens en koeien onder één dak

1 rij koestanden, 1 rij varkens
Ventilatie - thermostaat

Bijzonderheden : Het land werd gepacht van de overheid tegen 4 % van de officiële waarde t.w. 20 500 D.Kr.

De gebouwen waren eigendom van de boer. Hiervoor was van overheidswege een lening verstrekt tegen 4½ %

Huishouding : Centrale verwarming
Moderne keuken
" meubels

7. G. Severinsen Hammel

Bedrijfsgrootte: 7 ha waarvan 33 % graan vnl. gerst
33 % gras
33 % voederbieten koolraap
+ 1 ha blijv. grasland op grote afstand

Veestapel : 7 melkkoeien F.H.
2 pinken
2 kalveren
4 mestkalveren
8 zeugen
120 biggen per jaar
400 piepkuikens
50 hennen

Inventaris : Trekker
½ zaaimachine
Transporteur
½ hooibouwwerktuig
Schaarploeg e.d.

Arbeid : Boer (ca. 35 jaar) + loonwerker graanoogst
sproeien
grasmaaien
mestverspreiden

Opbrengsten :

Melk per koe	4890 kg - 4,09 % botervet	
Melk	10058	D.Kr.
Omzet rundvee	9297	"
Pluimvee	3418	"
Varkens	11574	"
Totaal bruto-opbrengst	34347	D.Kr.

Gebouwen : Varkens en koeien in één stal
Ventilatiekoker - ventilator - thermostaat
Ventilatieroosters in de muur

Bijzonderheden : Bedrijf wordt binnenkort uitgebreid tot 12 ha
De boer zal dan de kippen wegdoen en meer varkens en koeien gaan houden

Huishouding : Centrale verwarming
Moderne keuken
Moderne meubels

8. Moller Kalö Ronde

Bedrijfsgrootte: 7 ha aaneen, waarvan 43 % graan
28 % gras
29 % voederbieten
+ 1 ha blijv. grasl. op grote afstand

Veestapel : 7 melkkoeien, Rood Deens vee
3 pinken
4 kalveren
6 zeugen + 1 dekbeer
80 mestvarkens per jaar
10-15 biggen verkocht per jaar

Inventaris : Trekker
Maaimachine
Zaaimachine
Eggen - Eénschaarploeg

Arbeid : Boer alleen (ca. 50 jaar) zomer 8 uur per dag
(Boer kan geen zwaar werk doen) winter 4 u/dag
Loonwerker - graanoogst
spuiten
maaikneuzen

Opbrengsten : Inkomen kan bedragen 12-14 000 D.Kr.
Belasting 1600-1800 D.Kr.

Gebouwen : Koeien en varkens in één stal
Ventilatiekoker - ventilator

Bijzonderheden : Het bedrijf is in 1949 door de boer gekocht.
De staat heeft een lening verstrekt
Rommelig bedrijf

9. N. Sörensen Kalö Ronde

Het bedrijf is een jaar geleden door een jonge boer gesticht en is nog in opbouw.

Bedrijfsgrootte: 7 ha

Gebouwen : Varkens en koeien in één stal.
Ventilatiekoker - ventilatieroosters in de muur

Nieuwe stal voor : 12 koeien
2 pinken
4 kalveren
9 hokken voor 10 varkens
2 hokken voor zeugen
Melklokaal, bietenbunker, hooizolder

Woonhuis : Centrale verwarming
Waskelder
Grote woonkamer, keuken, 4 slaapkamers, douche-toilet

Totaal prijs: 90 000 D.Kr. + 10 000 D.Kr. voor waterleiding in huis en stal

10. Josiassen Vrennås

Bedrijfsgrootte: 11 ha waarvan 66 % graan vnl. gerst
34 % luzerne

Veestapel : 2 melkkoeien
ca. 70 zeugen
3 beren
1000 biggen per jaar verkocht

Inventaris : 35 pk trekker
Maaikneuzer
Ploegen
Zaaimachine

Arbeid : Boer 5-6 uur/dag
Oude arbeider 8 uur/dag à 6000 D.Kr. + kost
Loonwerker - maaidorsen
mestspreiden
sproeien

Tijdens het biggen wordt niet naar de zeugen omgekeken. De zeugen worden wel in een kooi geplaatst.

Opbrengst : Jaaromzet ca. 150 000 D.Kr.

Gebouwen : Zeugen met biggen in aparte stal
Ventilatiekoker - ventilator- thermostaat
Verder geen mechanisatie - water en voer per karretje aangevoerd

Dichte loopstal met vrije uitloop van 1 ha voor zeugen en beren

Zeugen op koestal met band om de nek
2 stuks per koestand van 1.20

Bijzonderheden : Wijze van stallen meer beïnvloed door benodigde stalruimte dan door voorkeur voor bepaald systeem
Gem. aantal biggen/worp 10,1
Gem. aantal afgeleverd/worp 8,9
Zomer en winter krijgen de dieren verse of ingekuilde luzerne

11. Lemonius Tölle

Bedrijfsgrootte: 18 ha + 1 ha waarvan 66 % graan vnl. gerst
22 % bieten + koolrapen
12 % gras
+ 1 ha blijv.grasland ver van huis

Veestapel : 8 melkkoeien F.H.
2 pinken
3 kalveren
25 mestkalveren
400 mestvarkens per jaar

Inventaris : Trekker
Zaaimachine
Schoffeltuig
Kunstmeststrooier
Zelfbinder
Dorsmachine, stropers, glijgoot
Ploegen, eggen

Arbeid : Boer 5½ uur/dag
Boerin tijdens graan- en bietenoogst
Losse kracht + loonwerker voor maaikneuzen en mestspreiden
Kosten 2000 D.Kr. per jaar
Het sproeien geschiedt door een Coöperatie

Gebouwen : Varkens gedeeltelijk in stal apart, ventilatiekoker, ventilator, thermostaat

Varkens en koeien onder één dak, hier voor het eerst vliegen in stal gezien

Bijzonderheden : Boer was verleden jaar overgegaan naar F.H.
Veeslag in verband met betere geschiktheid voor vleesproduktie

S 2554
500 ex.
Ko/J
15-11-'61